

BOVANS BRAWN PARRANDALARINING IQDISODIY SAMARADORLIGI

Do'schanov Otabek Davronbek o'g'li

Toshkent Davlat Agrar Universiteti Umumiy

zootexniya va veterenarya kafedrası stajor o'qtuvchisi

Kirish:

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligi va, xususan, chorvachilik tarmoqlarini modernizatsiya qilish, fermer xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash, aholining sifatli va oqsilli oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talabini ta'minlash masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib kelmoqda. Ushbu jarayonda parrandachilik sohasi, ayniqsa, tuxumchilik yo'nalishi, tez qaytadigan investitsiya, nisbatan kam xarajatlar va yuqori mahsuldorlik bilan ajralib turadi. Tuxum — bu arzon, lekin biologik qiymati yuqori bo'lgan oqsil manbai bo'lib, inson salomatligi uchun zarur bo'lgan muhim oziq-ovqat mahsulotidir. Aholi sonining o'sishi, shaharsozlikning kengayishi va oziq-ovqat sanoatining globallashuvi tufayli tuxum mahsulotlariga bo'lgan ehtiyoj yil sayin ortib bormoqda. Shu sababli, tuxum yo'nalishidagi yuqori mahsuldor zotlarni saqlash, ularni mahalliy iqlimga moslashtirish va iqtisodiy samaradorligini aniqlash dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bovans Brawn krossi tuxumchilik yo'nalishidagi zamonaviy parrandalardan biri bo'lib, u yuqori tuxum ishlab chiqarish ko'rsatkichlari, barqaror salomatlik, oziqa sarfining pastligi va mahalliy sharoitlarga moslashuvchanligi bilan fermerlar va tadbirkorlarning e'tiborini tortmoqda. Bu zot Gollandiyada yetishtirilgan bo'lib, bugungi kunda ko'plab rivojlanayotgan davlatlar, jumladan O'zbekistonda ham keng ommalashmoqda. Mazkur tezisda aynan Bovans Brawn zotining iqtisodiy samaradorligini amaliy misollar asosida tahlil qilish, boshqa tuxum yo'nalishidagi zotlar bilan solishtirish orqali ularning afzallik va kamchiliklarini aniqlash, fermerlar va parrandachilik subyektlariga amaliy tavsiyalar berish maqsad qilib olingan. Bunday ilmiy asoslangan yondashuv mahalliy parrandachilik xo'jaliklarining rentabelligini oshirish, iste'molchilarning tuxum mahsulotlariga bo'lgan talabini barqaror ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, parrandachilikda boqish texnologiyasi, yem sifati, emlash tizimi, parvarishlash sharoitlari kabi omillar samaradorlikka bevosita ta'sir qilishi bois, ushbu omillar ham tahlilda alohida e'tiborga olingan. Tezis orqali Bovans Brawn krossining iqtisodiy jihatdan qanday afzalliklari borligi, uni mahalliy sharoitlarda saqlash samarasi hamda boshqa zotlarga nisbatan raqobatbardoshligi aniqlashtiriladi.

Tadqiqot Metadologiyasi.

Tadqiqot Toshkent viloyatidagi kichik fermer xo'jaliklarida olib borildi. 100 dona Bovans Brawn tovuqlari 12 oy davomida kuzatilib, ularning quyidagi ko'rsatkichlari o'rganildi:

- Bir boshga to'g'ri kelgan tuxum soni

- Oziqa sarfi va narxi
- Tuxum realizatsiya daromadi
- Parranda saqlash va emlash xarajatlari
- Sof foyda va rentabellik darajasi

Natijalar boshqa krosslarga (Hisex White, Lohmann Brown) nisbatan solishtirma usulda baholandi. Statistik tahlil uchun Excel va SPSS dasturlaridan foydalanildi.

Tahlil va Natijalar

Tadqiqot natijalari Bovans Brawn tuxumchilik krossining iqtisodiy samaradorligini aniq ko'rsatdi. 12 oylik kuzatuv davomida 100 bosh Bovans Brawn tovuqlari o'rganildi. Ularning tuxum ishlab chiqarish ko'rsatkichlari yuqori bo'lib, bir boshga yillik o'rtacha 310–320 dona tuxum to'g'ri keldi. Bu ko'rsatkich mahalliy sharoitlarda yetishtirilayotgan boshqa tuxumchilik krosslariga nisbatan yuqoridir. Tuxumlarning o'rtacha og'irligi 60–63 grammni tashkil etdi, bu bozorda talab qilinadigan sifat mezonlariga javob beradi. Oziqa sarfi va uning samaradorligi Bovans Brawn krossining eng muhim afzalliklaridan biri sifatida ajralib turdi. Har 10 dona tuxum uchun o'rtacha 1,45–1,55 kilogramm yem sarflanishi kuzatildi. Bu ko'rsatkich boshqa keng tarqalgan tuxum krosslariga nisbatan 5–7 foiz past bo'lib, oziq-ovqat xarajatlarining kamayishiga imkon berdi. Yemning sifatiga katta e'tibor qaratildi, chunki yomon sifatli yem tuxum ishlab chiqarishga salbiy ta'sir ko'rsatishi ma'lum. Tadqiqot davomida yem tarkibi vitaminlar, minerallar va oqsillar bilan boyitilgan bo'lib, bu tuxum hosildorligini oshirishga xizmat qildi. Bovans Brawn tovuqlari salomatligi barqaror bo'lib, parrandalar orasida o'lish darajasi yil davomida o'rtacha 2,5–3 foiz atrofida qayd etildi. Bu ko'rsatkich emlash va sanitariya-gigiyena choralari samarali amalga oshirilishidan dalolat beradi. Sog'lom parrandalar nafaqat tuxum ishlab chiqarishda yuqori ko'rsatkichlarga ega bo'ldi, balki yem samaradorligini ham oshirdi. Shuningdek, Bovans Brawn tovuqlari mahalliy iqlim sharoitlariga yaxshi moslashgani, issiq va sovuq haroratlarga chidamliligi kuzatildi. Bu holat fermerlar uchun alohida qulaylik yaratdi, chunki iqlim o'zgarishlari tuxum ishlab chiqarish hajmiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Xarajatlar tahlili Bovans Brawn krossi uchun ijobiy natijalar ko'rsatdi. Bir bosh tovuq uchun yillik xarajat o'rtacha 180 000 so'mni tashkil etdi. Bu xarajatlarga yem, emlash, parvarishlash, elektr energiyasi va boshqa qo'shimcha xizmatlar kiradi. Boshqa tuxum krosslariga qaraganda ushbu ko'rsatkich raqobatbardosh va tejamkor bo'ldi. Ushbu xarajatlar bilan birga, tuxum realizatsiyasidan tushgan daromad 260 000 so'mga yetdi. Natijada, sof foyda 80 000 so'mni tashkil qilib, rentabellik darajasi taxminan 44 foiz bo'ldi. Bu daraja fermer xo'jaliklari uchun maqbul va ularni o'z faoliyatlarini kengaytirishga rag'batlantiradi. Tadqiqot davomida Bovans Brawn tuxumlarining bozor qiymati va sotilishi ham o'rganildi. Tuxumlar bozorda yuqori talabga ega bo'lib, sotish jarayonida o'rtacha narx saqlanib qoldi. Bu esa fermerlarga barqaror daromad

olish imkonini berdi. Tuxumlarni sotishdagi muvaffaqiyatli strategiyalar orasida mahalliy savdo tarmoqlari bilan hamkorlik qilish, sifatni nazorat qilish va marketing tadbirlarini amalga oshirish kiritildi. Bozorni o'rganish natijalari shuni ko'rsatdiki, Bovans Brawn tuxumlari iste'molchilar orasida ishonchga ega bo'lib, ushbu mahsulotning sotilishi uchun katta imkoniyatlar mavjud.

Parrandachilikda muvaffaqiyatga erishish uchun saqlash sharoitlari va parvarishlash texnologiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, Bovans Brawn tovuqlarini boqishda optimal harorat va namlik sharoitlarini ta'minlash tuxum hosildorligini oshirishda katta rol o'ynadi. Parrandalar uchun stresssiz muhit yaratish, ularning sog'lig'ini doimiy nazorat qilish ham samaradorlikni oshirdi. Emlash va profilaktik choralarning muntazam amalga oshirilishi kasalliklarni oldini olishga yordam berdi, bu esa o'lish ko'rsatkichlarini kamaytirdi. Tadqiqot davomida Bovans Brawn tovuqlarining ozuqa moddalari iste'molini ham batafsil o'rganildi. Parrandalar uchun tayyorlangan yem tarkibida oqsillar, yog'lar, vitaminlar va minerallar muvozanatli miqdorda bo'lishi ta'minlandi. Oqsil tarkibining yetarli darajada bo'lishi tuxum hosildorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Yem tarkibidagi barcha moddalar parrandalarning sog'lig'i va tuxum sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Bovans Brawn tuxumchilik krossining iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun ishlab chiqilgan tavsiyalar amaliyotda samarali qo'llanildi. Jumladan, yem sifatini oshirish, boqish sharoitlarini yaxshilash, gigiyenik choralarga rioya qilish orqali mahsuldorlikda sezilarli o'sish kuzatildi. Shu bilan birga, tuxumlarni saqlash va yetkazib berish tizimlarini takomillashtirish orqali bozor ulushi kengaydi. Bu esa fermerlarning daromadlarini barqaror oshirish imkonini yaratdi. Tadqiqot natijalari Bovans Brawn tuxumchilik krossining iqtisodiy jihatdan kichik va o'rta fermer xo'jaliklari uchun eng maqbul variant ekanligini ko'rsatdi. Ushbu krossning yuqori mahsuldorligi, oziqa sarfining pastligi, salomatlik darajasining yuqori bo'lishi uni mahalliy sharoitlarda yetishtirish uchun afzal qiladi. Shuningdek, Bovans Brawn tuxumlari bozorda raqobatbardoshligi tufayli ularning sotilishi ham oson kechmoqda. Fermerlar orasida Bovans Brawn krossining iqtisodiy samaradorligi bilan bog'liq ijobiy fikrlar ko'paymoqda. Ularning fikricha, ushbu krossni tanlash orqali ularning ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi, daromadlari esa ortadi. Bu esa mahalliy parrandachilik sohasining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ko'p fermerlar Bovans Brawn tovuqlarini ko'paytirishni rejalashtirmoqda, bu esa mahalliy tuxum bozorining barqarorligini oshiradi. Bovans Brawn tuxumchilik krossining iqtisodiy samaradorligini yanada oshirish uchun qo'shimcha ilmiy tadqiqotlar olib borish zarurati mavjud. Xususan, oziqa tarkibini yanada optimallashtirish, emlash tizimini takomillashtirish, parvarishlash texnologiyalarini rivojlantirish kabi sohalarida izlanishlar davom ettirilmoqda. Bu tadqiqotlar natijasida Bovans Brawn krossining yanada yuqori samaradorlik ko'rsatkichlariga erishish imkoniyati oshadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari Bovans Brawn tuxumchilik krossining O'zbekiston sharoitida yuqori iqtisodiy samaradorlikka ega ekanligini isbotladi. Yuqori tuxum hosildorligi, past oziqa sarfi, barqaror salomatlik ko'rsatkichlari va moslashuvchanligi Bovans Brawn parrandalarini kichik va o'rta fermer xo'jaliklari uchun jozibador variantga aylantiradi. Tadqiqot davomida aniqlangan rentabellik darajasi va foyda ko'rsatkichlari fermerlar uchun yuqori daromad olish imkonini beradi. Shuningdek, parrandachilik texnologiyasi, emlash va oziqlantirish tizimlarini takomillashtirish orqali samaradorlik yanada oshirilishi mumkinligi aniqlangan. Bovans Brawn krossining mahalliy iqlim va sharoitlarga moslashuvi, yuqori sifatli tuxum yetishtirish imkoniyati mamlakatda tuxum ishlab chiqarishni barqaror oshirishga xizmat qiladi. Ushbu zotni keng joriy etish parrandachilik tarmog'ining rivojlanishi va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga sezilarli hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullaev, S. (2020). O'zbekistonda parrandachilikning rivojlanish istiqbollari. Toshkent: Qishloq xo'jaligi nashriyoti.
2. Karimov, O., & Rustamova, N. (2019). Tuxum ishlab chiqarishda Bovans Brawn krossining iqtisodiy samaradorligi. Qishloq xo'jaligi fanlari jurnali, 4(2), 45-52.
3. Nazarov, M. (2021). Parrandachilikda yem sifati va mahsuldorlik munosabati. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Rahimov, D., & Saidova, L. (2018). Mahalliy sharoitlarda tuxumchilik krosslarini solishtirish. Agrar tadqiqotlar jurnali, 3(1), 12-21.
5. Smith, J., & Johnson, R. (2017). Poultry production efficiency and economic analysis. Journal of Agricultural Economics, 68(3), 345-362.
6. World Poultry Science Association. (2019). Best practices in layer management. Retrieved from <https://www.wpsa.com/>